

УДК 631.145:338.1

## ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНІ КОМПАНІЇ АПК ЯК ОСНОВА СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ

М.М. Гоголь, аспірант\*

Одеський державний аграрний університет

**Ключові слова:** компанії, регіон, внутрішній ринок, вертикальна інтеграція, агропромисловий кластер, експортний потенціал.

**Анотація.** Розглядається формування кластеру в ринкових умовах господарювання на основі передуючій цьому вертикальній інтеграції. Зазначені відмінності кластеру та вертикально-інтегрованих компаній АПК. Визначені основні ознаки регіонального кластеру в Одеській області.

**Вступ.** У зв'язку із нестійким економічним станом нашої країни сукупність фінансових відносин у реальному секторі економіки стає важливим напрямом наукових досліджень. Постійні зміни в економіці України безпосередньо впливають і на господарську діяльність аграрних підприємств, не маючи інших можливостей вони змушені адаптуватись до трансформацій у ринкових умовах господарювання. Найбільш гнучкими до економічних та організаційних інновацій є вертикально-інтегровані компанії, котрі завдяки своїм обсягам діяльності мають кращі шанси для утримання та розвитку усіх сфер господарювання в конкурентних ринкових умовах.

**Аналіз останніх досліджень.** На сьогоднішній день особливу увагу у вертикальній інтеграції звертають на покращення, або при можливості оновлення, виробничо-технологічної сфери діяльності, саме цей стратегічний напрям дозволяє економічно ефективно здійснити створення кластерів на базі вертикально-інтеграційних утворень. Окремим аспектам функціонування вертикально-інтегрованих компаній та кластерів були присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Портер М.Е., Карделл С., Аптекарь С.С., Зуденко В.В., Коломієць І.Ф., Буряк П.Ю., Сахно Т.В. та інші.

Метою даної статті є теоретичне і практичне обґрунтування формування регіонального кластеру на основі вертикально-інтегрованих компаній АПК.

**Результати досліджень.** В умовах, коли інтеграційні процеси стають невід'ємною частиною господарського життя будь - якої країни, необхідним елементом успішного економічного розвитку нашої держави є активізація агропромислової діяльності. Єдиним шляхом котрий зможе зробити аграрний сектор стабільно конкурентоспроможним є концентрація капіталу і виробничих потужностей, їх інтеграція за вертикальним принципом.

При вертикальній інтеграції бізнесу, а тим більше – його кластеризації зростає роль оперативного, середньострокового і стратегічного планування. Без розробки, впровадження і експлуатації системи управлінського обліку неможливе здійснення стратегічного або довгострокового планування.

На думку М. Портера - конкурентоспроможність країни необхідно оцінювати крізь призму міжнародної конкурентоспроможності не окремих фірм, а кластерів - об'єднань фірм різних галузей, при цьому принципове значення має здатність цих кластерів ефективно використовувати внутрішні ресурси.

Також, М. Портером розроблена система детермінант конкурентної переваги країн, що отримала назву «Конкурентний ромб» (або «алмаз») згідно основних груп наступних переваг: факторні чинники: людські та природні ресурси, науково-інформаційний потенціал, капітал, інфраструктура, зокрема чинники якості життя; умови внутрішнього попиту: якість попиту, відповідність тенденціям розвитку попиту на світовому ринку, розвиток обсягу попиту; суміжні та обслуговуючі галузі (кластери галузей): сфери надходження сировини і напівфабрикатів, устаткування, а також сфери використання сировини, устаткування, технологій; стратегія і структура господарств, внутрігалузева конкуренція: ланцюги, стратегії, способи організації, менеджмент підприємств, внутрігалузева конкуренція [2]. На нашу думку, головна теза Портера, полягає в тому, що перспективні конкурентні переваги

---

\* Науковий керівник – О.В. Садченко, доктор економічних наук, доцент

створюються не на зовнішніх, а на внутрішніх ринках.

Аналіз показує, що найбільш конкурентоздатні транснаціональні компанії зазвичай не розосереджені по різних країнах, а концентруються в одній країні, найчастіше - в одному регіоні країни. Це пояснюється тим, що одна або декілька фірм, досягаючи конкурентоспроможності на світовому ринку, поширює свій позитивний вплив на найближче оточення: постачальників, споживачів і конкурентів. А успіхи оточення, у свою чергу, роблять вплив на подальше зростання конкурентоспроможності даної компанії. Таким чином, формується кластер.

Необхідно підкреслити, що об'єднання в кластер на основі передуючій цьому вертикальній інтеграції формує систему розповсюдження нових знань і технологій. При цьому найважливішою умовою ефективною трансформації винахідників в інновації, а інновацій в конкурентні переваги є формування стійких зв'язків між всіма учасниками кластера. Зв'язки можуть формуватися і за допомогою єдиної системи управлінського обліку.

Здійснення кластерного аналізу дозволило нам відокремити основні більш чіткі визначення кластеру, що підкреслюють основну межу його функціонування, вони зображені на рис. 1.



*Рис. 1* Визначення кластеру з урахування основних меж його діяльності

У сучасних умовах розвитку України найчастіше зустрічаються регіональні кластери. Під регіональним агропромисловим кластером ми розуміємо такі, що географічно є сусідами та економічно взаємозв'язані агроформування, які функціонують в певних сферах діяльності АПК для забезпечення регіональних, міжрегіональних і експортних потреб.

На відміну від кластера вертикально - інтегрована компанія АПК представлена більш локальною і технологічно взаємозв'язаною групою господарюючих суб'єктів під єдиною системою управління і контролю за трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами на основі розробки, впровадження і використання єдиної системи управлінського обліку.

Система управлінського обліку залежатиме від моделі, відповідно якої створено кластер. Існує дві точки зору на вид моделі: 1. «Діамантова» або ромбоподібна модель, що запропонована Майклом Портером і Гарвардською школою бізнесу. До даної моделі увійшли: структура компанії і конкуренція; локальні потреби; суміжні компанії і компанії підтримки; умови чинників (навики, інфраструктура, наукове дослідження, капітал). 2. Модель у вигляді

піраміди. У ній вгорі розташовані провідні компанії-експортери, потім нижче постачальники і постачальники послуг, на закінчення, у вигляді підстави, п'ять основоположних чинників: кваліфіковані трудові ресурси, що адаптуються; доступна технологія; доступність капіталу; прогресивна матеріальна інфраструктура; податки і законодавство в області конкуренції.

Власники інтегрованого бізнесу можуть узяти за основу будь-яку із запропонованих методологій, але починати слід з розпізнавання і моделювання майбутнього кластера, до якого планують увійти вертикально інтегровані компанії. Наступним етапом є координації діяльності і розвитку даного кластера з урахуванням технологічних особливостей його діяльності, що зумовлює особливості системи управлінського обліку.

Найбільш перспективним, на нашу думку, є кластеризація у галузі вирощування, продажів та переробки зерна. Концепцією розвитку зернового ринку в Україні до 2015 року передбачено, для забезпечення внутрішніх і зовнішніх потреб держави в зерні наростити в Україні об'ємів виробництва зерна належної якості до 58 млн. т. зерна щорічно [3].

Для порівняння у 2008 році в Україні було зібрано млн. 48,6 млн. т. у вазі після доробки, що в 2 рази перевищує урожай 2007 р. і було рекордним показником для України, у 2009 році збір скоротився та склав 46 млн. т. (у вазі після доробки) [4, 5]. Не має сумніву, що однією з пріоритетних галузей для створення кластера в Україні є саме зернова промисловість. Для збільшення ефективності зернової індустрії необхідно проектувати створення і розвиток кластера виробництва і переробки пшениці, що надалі стимулюватиме підвищення конкурентоспроможності кластеро утворюючих галузей.

Зерновий кластер може бути створений, як добровільне територіальне об'єднання підприємств зернового комплексу з метою забезпечення конкурентоспроможності зерновиробництва за рахунок формування ефективних внутрішньогалузевих зв'язків, ефективної системи управлінського обліку, диверсифікації каналів збуту, розробки єдиної маркетингової стратегії щодо збуту зерна на внутрішньому та зовнішньому ринках, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, а також забезпечення відповідності вимогам світового ринку.

**Висновки.** Всі галузі агропромислового кластера функціонують, як єдиний взаємозв'язаний комплекс. Так, наприклад, до основних ознак регіонального кластера на території Одеського регіону можна віднести: їх розміщення на території регіону; наявність сильних конкурентних позицій на міжнародних ринках і високий експортний потенціал основних учасників кластера; наявність внутрішнього конкурентного середовища в системі відносин основних учасників кластера; взаємозв'язок учасників кластера через сумісне використання постачальників основної сировини – зерна і муки; діяльність допоміжних малих і середніх підприємств, що поставляють продукцію або що надають послуги для спеціалізованих підприємств; залучення до співпраці науково – дослідницьких інститутів і Вузів; організація ринкової інфраструктури (аудиторські, консалтингові, кредитні і страхові послуги, логістика і т.п.).

#### *Література*

1. Закон України «О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине» // Голос України, 13 февраля 2003. – №28. – С. 4-5.
2. Руденко В.В. О разработке методики экспресс-анализа эффективности формирования вертикально интегрированных финансово-промышленных структур / В.В. Руденко, М. А. Денисенко // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 3. – С. 15-18.
3. Портер М.Э. Конкуренция / М. Портер; – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2005. – 608 с.
4. Державний центр сертифікації і експертизи зерна та продуктів його переробки // ДЦСЕЗПП – 2009.: <http://zernolab.com.ua>
5. ИА «АПК – Информ» - 2008.: <http://apk-inform.uaprom.net>
6. Рынки и бизнес. Обзор. – 2010.: [http://www.rynok.biz/rss/a/2010/01/15/Ukraine\\_v2009g](http://www.rynok.biz/rss/a/2010/01/15/Ukraine_v2009g)

Гоголь М.М. **Вертикально интегрированные компании как основа создания региональных кластеров**

**Аннотация.** Рассматривается формирование кластера в рыночных условиях ведения

хозяйства на основе предшествующей этому вертикальной интеграции. Отмечены отличия кластера и вертикально интегрированных компаний АПК. Определены основные признаки регионального кластера в Одесской области.

**Ключевые слова:** компании, регион, внутренний рынок, вертикальная интеграция, агропромышленный кластер, экспортный потенциал.

Gogol M.M. **Vertical integrated companies as basis of creation of regional clusters**

**Summary.** Forming of cluster is examined in the conditions of markets of ménage on the basis of proceeding to it to vertical integration. The differences of cluster and vertical integrated companies APK are marked. The basic signs of regional cluster are certain in the Odessa area.

**Key words:** companies, region, internal market, vertical integration, agroindustrial cluster, export potential.